

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจและบทบาทที่ครอบคลุมงานด้านการเกษตรทุกด้าน งานแต่ละด้านก็จะมีหน่วยงานภายในสังกัด ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลให้การดำเนินงานตามภารกิจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพตามนโยบายของรัฐบาล แต่ในปัจจุบันอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีจำนวนลดน้อยลง ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดูแลเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับภารกิจในปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนั้นส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่จึงได้มีการรับสมัคร และคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรในท้องถิ่นตามความชำนาญเฉพาะสาขา จำนวน 13 สาขา มาเพื่อเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมากรมส่งเสริมการเกษตรเคยมีการคัดเลือกเกษตรกรผู้นำทางการเกษตรมาแล้วตั้งแต่ปี 2520 เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการรับความรู้ และไปกระจายความรู้ให้เกษตรกรรายอื่นๆ ต่อไป จากนั้นยังมีการพัฒนาเกษตรกรผู้นำมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ได้พัฒนาเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านซึ่งมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยี และประชาสัมพันธ์งานนโยบายต่างๆ ของส่วนราชการ ในการนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงมีนโยบายให้การดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรเกิดการบูรณาการ มีความเข้าใจ และเกื้อหนุนการทำงานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมโยงในการทำงานที่เป็นแนวทางเดียวกัน จึงได้ออกระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการบริหารงานอาสาสมัครเกษตร พ.ศ. 2551 เพื่อให้เกิดความเหมาะสม และสามารถขับเคลื่อนการปฏิบัติงานอาสาสมัครเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ในปี 2554 กำหนดให้มีการคัดเลือกอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คนที่ปฏิบัติงานในสาขาต่างๆ ตามความถนัดของอาสาสมัครเกษตร รวม 13 สาขา องค์กรเกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน

สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยได้มีการรับสมัครตัวแทนเกษตรกรจากทุกหมู่บ้าน แล้วทำการคัดเลือกให้เหลือหมู่บ้านละ 1 คนเพื่อเป็นอาสาสมัครเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร และจัดทำคำสั่งแต่งตั้งอาสา

สมาชิกรเกษตรหมู่บ้านขึ้น ในปี พ.ศ.2554 จำนวน 678 คน เพื่อทำหน้าที่ประสานความเชื่อมโยงการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรสาขาต่างๆ ทั้ง 13 สาขา องค์การเกษตรกร เพื่อให้เกิดการ บูรณาการงานพัฒนาการเกษตรของหมู่บ้านตามภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง และยั่งยืน ส่วนในปี 2555 และปี 2556 สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ได้ดำเนินโครงการพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการถ่ายทอดความรู้การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน การขึ้นทะเบียนเกษตรกร การขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในหมู่บ้าน การประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน และติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้าน นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตรยังมีนโยบายในการยกระดับอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านให้เป็น Smart Farmer ในปี 2557 อีกลำดับขั้นต่อไปด้วย

จากการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ผ่านมาพบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านหลายอย่าง อาทิเช่น อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านมีภารกิจมากเนื่องจากบางรายเป็นอาสาสมัครด้านอื่นๆ เป็นผู้นำชุมชน หรือเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีภารกิจมากมายทำให้ไม่ค่อยมีเวลามาปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งส่งผลทำให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี ตลอดจนปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนหรือกำหนดนโยบายในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านของจังหวัดชลบุรี ให้สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ โดยสามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์จริงในพื้นที่อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งเผยแพร่ผลการศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี

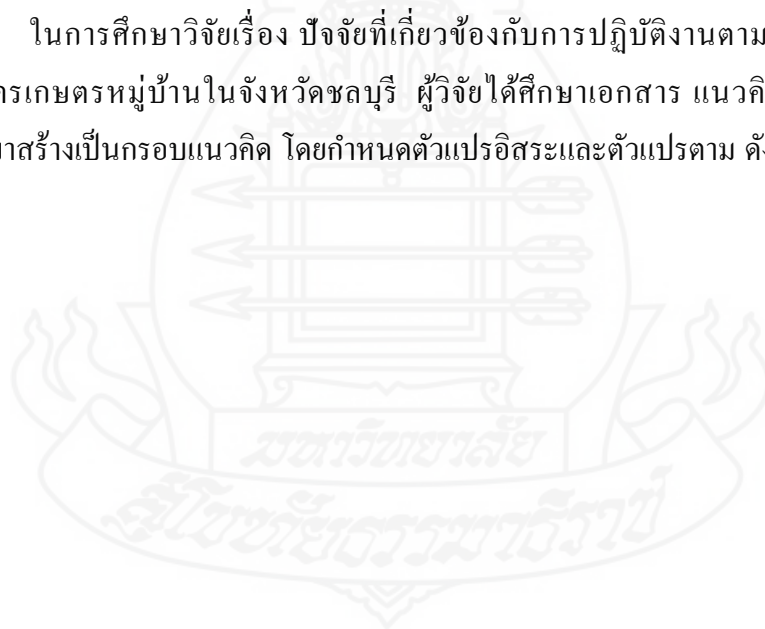
2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี

2.4 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นกรอบแนวคิด โดยกำหนดตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

1. เพศ
2. อายุ
3. การศึกษา

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

4. การประกอบอาชีพหลัก
5. การประกอบอาชีพรอง
6. จำนวนแรงงานในครัวเรือน
7. รายได้
8. พื้นที่ทำการเกษตร

ปัจจัยทางสังคม

9. การเป็นผู้นำชุมชน
10. การเป็นอาสาสมัครเกษตรสาขาอื่นๆ
11. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร
12. สาเหตุที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน
13. การรับทราบข้อมูล / ข่าวสารด้านการเกษตร

ปัจจัยอื่นๆ

14. การได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานจากหน่วยงาน
15. แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน
16. ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน

ตัวแปรตาม

การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน
2. การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้านร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. การประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน
4. การติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และการศึกษา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพหลัก การประกอบอาชีพรอง จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้ และพื้นที่ทำการเกษตร ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นอาสาสมัครเกษตรสาขาอื่นๆ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร สาเหตุที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน และการรับทราบข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานจากหน่วยงาน แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน มีอย่างน้อยหนึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาการปฏิบัติของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน จำนวน 678 หมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดชลบุรีที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน และยังคงปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบัน

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ที่กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนดไว้ โดยครอบคลุม 4 กิจกรรมหลัก คือ 1) จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน 2) ร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน 3) ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน 4) ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.3 ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 ถึงเดือนมิถุนายน 2557

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 อาสาสมัครเกษตร หมายถึง เกษตรกรหรือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกหรือสมัครใจเข้ามาเป็นอาสาสมัครภายใต้หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กำหนด เพื่อเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งงานของชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือสหกรณ์ เรียกโดยย่อว่า “อกษ.” ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งนี้คือเกษตรกรหรือบุคคลที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากจังหวัดชลบุรีให้ดำรงตำแหน่งอาสาสมัครเกษตรปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชลบุรี

6.2 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน หมายถึง อาสาสมัครเกษตรหรือผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกหมู่บ้านละ 1 คน จากการประชุมอาสาสมัครเกษตรและผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานของอาสาสมัครเกษตรสาขาต่างๆ เกษตรกร องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน เรียกโดยย่อว่า “อกม.” อยู่ในวาระคราวละ 4 ปี ซึ่งในงานวิจัยนี้อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน คือเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านของจังหวัดชลบุรี จำนวน 678 คน

6.3 บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน หมายถึง ลักษณะการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ระบุไว้ในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ดังนี้

6.3.1 จัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

6.3.2 ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน

6.3.3 ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน

6.3.4 ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.4 การปฏิบัติงาน หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับ ซึ่งในงานวิจัยนี้คือการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6.5 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง ข้าราชการหรือพนักงานราชการของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ที่เข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อให้ความรู้ และการสนับสนุนการปฏิบัติงานแก่อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

6.6 การสนับสนุนการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านความรู้ ปัจจัยการผลิตงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

6.7 แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง แรงขับเคลื่อนที่อยู่ภายในของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่จะช่วยกระตุ้นให้มีพลังในการปฏิบัติงาน เช่น การได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนบ้าน ความภาคภูมิใจในการทำหน้าที่

6.8 ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน หมายถึง ความพอใจต่อการที่ได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลผลงานวิจัยที่ได้รับ ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรีได้

7.2 สามารถนำผลงานวิจัยไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.3 สามารถนำข้อมูลปัญหา และข้อเสนอแนะ ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

